

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ

На правах рукопису

Косова Тетяна Дмитрівна

**МЕТОДИ УРАХУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ
ОСОБЛИВОСТЕЙ ШАХТ У ЦІНОУТВОРЕННІ НА
ВУГІЛЛЯ**

Спеціальність 08.07.01 - Економіка промисловості

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк - 1996

658
338.4

00760897 (.)

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Інституті економіки промисловості НАН України

Науковий керівник -доктор економічних наук, професор, чл.-кор. НАН України, Заслужений діяч науки України Іванов Микола Іванович

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор Микола Дмитрович Прокопенко

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Єгор Миколайович Братков

Провідна організація -Донецький державний технічний університет Міністерства освіти України (м. Донецьк)

Захист дисертації відбудеться "-----" ----- 1997 року о "-----" годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 06.08.01 в Інституті економіки промисловості НАН України, 340048, Донецьк, вул. Університетська, 77

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту економіки промисловості НАН України

Автореферат розіслано "31" *чудрев* ----- 1996 року

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради *Ф.Ю.* Поклонський Ф.Ю.

1. Загальна характеристика роботи

1.1. Актуальність дослідження. Ефективна робота паливно-енергетичного комплексу України, у тому числі вугільної промисловості, в значному ступені залежить від використовуваних методів ціноутворення на вугілля. Вугільна промисловість є базовою галуззю народного господарства, тому ціни на вугілля лежать в основі усієї "цінової піраміди". Значний зріст цін на вугілля викликає ланцюгову реакцію в цінах на метал, електроенергію, продукцію машинобудування, в остаточному підсумку на споживчі товари. Сформована й довгий час діюча затратна система ціноутворення на вугілля в умовах переходу до ринкових відносин демонструє свою нежиттєздатність.

На собівартість видобування вугілля значний вплив мають природні умови. Характерною рисою вугільної промисловості України є видобування вугілля у складних гірничо-геологічних умовах і значне коливання техніко-економічних показників роботи вугільних шахт. У такій ситуації важливо створити механізм зниження витрат на видобування вугілля за допомогою системи цін, податків та дотацій.

Значний вклад у рішення проблеми, розробку теоретичних і практичних положень ціноутворення в умовах ринкової економіки внесли закордонні та вітчизняні вчені. Особливий інтерес мають роботи, в яких викладена теорія гірничої ренти. Разом з тим, в економічній теорії й господарській практиці залишаються недостатньо повно дослідженими питання урахування диференціальних особливостей шахт у ціноутворенні на вугілля. Формування нових підходів до використання диференціальної гірничої ренти є одним із ступенів переходу вугільної промисловості до ринку.

Важливість і необхідність подальшої наукової розробки урахування диференціальних особливостей шахт у ціноутворенні на

вугілля з метою утворення рівних умов роботи шахт у ринковій економіці, стимулювання зниження витрат і збільшення обсягів виробництва визначає вибір теми та задач дисертаційної роботи.

1.2. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом даного дослідження є методи ціноутворення на вугілля в Україні. Об'єктом дослідження виступають підприємства і організації, що брали участь у процесах видобування, переробки, розподілу й використання вугілля- шахти, збагачувальні фабрики, посередницько-збутові організації, споживачі вугілля.

1.3. Мета та задачі дослідження. Метою дисертації є розробка теоретичних, методичних основ та практичних рекомендацій по урахуванню диференціальних особливостей шахт у ціноутворенні на вугілля.

Для досягнення поставленої у дисертації мети треба було вирішити такі задачі:

проаналізувати теоретичні основи ціноутворення на вугільну продукцію в умовах ринкових відносин;

дослідити сутність і економічні передумови утворення диференціального гірничого доходу та обґрунтувати необхідність його урахування в ціноутворенні на вугілля;

визначити основні ціноутворюючі фактори на вугілля та виконати їх класифікацію;

проаналізувати вплив гірничотехнічних факторів на рівень затрат на видобування вугілля;

дослідити взаємозв'язок споживчих властивостей вугілля та цін на нього;

визначити можливість виникнення диференціального доходу на стадіях видобування, переробки та збуту вугільної продукції;

дослідити взаємозв'язок форм торгово-економічних відносин між шахтами і споживачами вугілля та методів ціноутворення на вугілля;

обґрунтувати форми перерозподілу диференціального гірничого доходу;

розробити та апробувати методику урахування диференціальних особливостей шахт у ціноутворенні на вугілля.

1.4. Методологія і методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення економічної теорії, закони функціонування економіки у ринкових умовах. Використовувались роботи вітчизняних та закордонних вчених-економістів, методичні розробки з питань ціноутворення та оподаткування. Був урахований вітчизняний та закордонний досвід ціноутворення на вугілля, використання земельних кадастрів у сільському господарстві, рентних платежів.

Інформаційну базу складають дані первинної статистичної звітності та основні техніко-економічні показники роботи шахт, виробничих об'єднань по видобуванню та збагаченню вугілля, Мінвуглепрому України, дані обласного статистичного управління Донецької області, інформаційно-аналітичні огляди, дані про розвиток вугільної промисловості світу, довідники, каталоги, директивні документи.

У процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи аналізу, синтезу, вибіркового спостереження. Як спеціальні методи застосовувались методи лінійного програмування, багатофакторного кореляційного аналізу.

1.5. Наукова новизна результатів дослідження. Суть наукових положень, які розроблено особисто автором та мають наукову новизну, складається з такого:

розроблено механізм ціноутворення, що містить аналіз диференціального гірничого рентного доходу, який заробляється шахтами, групування шахт за рівнем доходу та визначення форм установлення цін на вугілля в кожній групі;

на засаді аналізу впливу диференціальних особливостей шахт на рівень диференціального гірничого доходу розроблено класифікацію рентоутворюючих факторів у вугільній промисловості і обгрунтовано систему показників, що характеризують ці фактори;

поглиблено сутність економічної категорії “замикаючі затрати”, що розглядаються з позиції мінімальної вартості задоволення попиту на вугілля та враховують вартість транспортування вугілля від виробників до споживачів; розроблено показники оцінки ступеня ефективності ціноутворення в галузі;

розроблено принципи кадастрової оцінки шахт з метою рентного оподагкування на засаді комплексних оцінок складності гірничотехнічних умов та розміру шахти, що визначаються методами багатфакторного кореляційного аналізу;

запропоновано принципи врахування гірничої ренти на стадіях видобування, збагачення та збуту вугілля, що обумовлена диференціацією витрат на видобуття вугілля в залежності від складності гірничотехнічних умов та утворенням диференціального гірничого доходу на окремих марках та сортах рядового та збагаченого вугілля внаслідок реалізації його за оптовими цінами;

обгрунтовано необхідність урахування в ціноутворенні форм торгово-економічних відносин постачальників вугілля з електростанціями (на прикладі давальницької сировини).

1.6. Практична цінність результатів дослідження складається в розробці:

методичних положень по визначенню замикаючих витрат на видобування вугілля, що засновуються на мінімальній вартості задоволення попиту на вугілля;

методичних положень по визначенню диференціального доходу на стадії збагачення вугілля з метою його розподілу між шахтами та збагачувальними фабриками ;

параметричної форми преїскуранту на вугілля для розрахунків з електростанціями на умовах давальницького палива, що дає змогу зробити однаковими критерії оцінки вугілля у виробників і споживачів вугілля на засаді нижчої теплоти згорання вугілля;

рекомендацій по удосконаленню цін на вугілля сорту ДГСШ (довго-полум'яний сім'ячко-штиб), що містять установлення нових показників якості;

методики кадастрової оцінки шахт та визначення диференціальної гірничої ренти, що дозволяє зробити рівні умови роботи для шахт з різними гірничо-геологічними і гірничотехнічними умовами виробництва і сприяє зросту обсягів і ефективності виробництва в вугільній промисловості.

Рішення даного комплексу запитань дає змогу використовувати основні методичні положення і практичні рекомендації, що розроблені в дисертації, для удосконалення ціноутворення на вугілля в Україні. Отримані результати можуть знайти використання на шахтах, збагачувальних фабриках, виробничих об'єднаннях по видобуванню та збагаченню вугілля, у споживачів, фірм, що займаються торгівлею вугіллям.

1.7. Апробація і впровадження результатів. Основні положення дисертації докладались на міжнародному науково-практичному семінарі, регіональних науково-практичних конференціях, науковому семінарі Інституту економіки промисловості НАН України. Автор брала участь у розробці Концепції державної промислової політики на 1996-2000рр., що запропонував колектив Інституту економіки промисловості НАН України і затвердив Кабінет міністрів України (Постанова №272 від 29 лютого 1996р.). Положення, які захищаються у роботі, знайшли своє відбиття в статтях, тезах конференцій, автором підготовлено препрінт наукового доповіді "Ціна і ринок вугілля".

Окремі положення і розробки дисертації використовуються в учбовому процесі Донецького інституту підприємництва. Параметрична форма преїскуранту на вугілля використовується АО "Укрпідшипник" у розрахунках із шахтами і електростанціями. Пропозиції по вдосконаленню цін на вугілля сорту ДГСШ знайшли своє застосування на шахті ім. Є.Т.Абакумова ВО "Донецьквугілля". За станом на 1.09.96р. економічний ефект складав 891 тис. грн. Методика визначення комплексних оцінок складності гірничотехнічних умов та розміру шахт і їх урахування в ціноутворенні схвалена і використовується виробничим об'єднанням по видобуванню вугілля "Донецьквугілля".

1.8. Публікації. За результатами дослідження опубліковано 7 наукових робіт обсягом 4,1 д.а.

1.9. Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з вступу, трьох глав, висновку загальним обсягом 176 сторінок, які містять 21 малюнок, 32 таблиці, трьох додатків та списку використаних літературних джерел із 134 найменувань.

2. Основні положення дисертації

В дисертаційній роботі на заставі виконаного дослідження захищаються такі основні положення.

2.1. Аналіз ціноутворюючих факторів у вугільній промисловості дозволяє зробити висновок про те, що диференціальні особливості шахт впливають на рівень витрат і попит на вугілля. До диференціальних особливостей належить віднести: гірничо-геологічні і гірничотехнічні фактори, природні властивості вугілля, місцезположення шахти. Під гірничотехнічними факторами належить розуміти якісні та кількісні характеристики прийнятого способу розроблення родовища, що обумовлюються природою, технікою, технологією.

Дослідженнями встановлено, що Україна належить до групи країн з найбільш складними гірничо-геологічними умовами в вугільній промисловості. Видобування вугілля в країнах цієї групи проводиться з притягненням державних дотацій. В результаті аналізу встановлено, що субсидії держави на покриття підвищених витрат на видобування вугілля можуть спрямовуватися як виробникам, так і споживачам вугілля. Дотування споживачів вугілля має ряд переваг (цільовий характер дотацій, зіставлення усіх видів паливно-енергетичних ресурсів), однак його упровадженню в Україні протистоїть розбалансованість грошово-кредитної системи і неплатежі споживачів виробникам вугільної продукції.

У роботі доведена необхідність та доцільність дотування вугільних шахт України в період переходу до ринкових відносин і реструктуризації галузі.

2.2. Виконаний у дисертації аналіз показав, що на протязі багатьох літ вугільна промисловість України була планово-збитковою. Оптові ціни на вугілля були занижені в порівнянні з рівнем галузевих витрат на його видобування. Шахти отримували дотації у вигляді бюджетних асигнувань. Встановлено, що планова збитковість, хоч і компенсується з бюджету, різко знижує ефективність роботи галузі. Негативні результати проявляються таким чином: планово-збиткове підприємство не має змоги утворювати фонди стимулювання та розвитку виробництва; при перевиконанні плану виробництва збиткової продукції мають місце понадпланові збитки. Крім того, використання цін на вугілля, що значно відхиляються від галузевих затрат на його видобування, стимулює зріст енерго- та металоємності виробництва.

В дисертації доведено, що в 1995-1996рр. оптова ціна на вугілля в Україні не забезпечує покриття середньогалузевих витрат на його видобування і фінансування відтворення основних фондів.

Порівнення оптових цін українського преїскуранту та світових цін показує, що вони знаходяться на одному рівні.

В роботі пропонується в умовах переходу України до ринку оптову ціну на вугілля встановлювати на рівні світової ціни, зберігаючи дотації на 1 тону видобутого вугілля та реалізуючи одночасно заходи по реструктуризації галузі та зниженню середньогалузевих витрат.

2.3. У роботі визначена економічна сутність диференціальної ренти у видобуваючій галузі. Гірнича рента являє собою додатковий чистий прибуток, що утворюється у шахт, які мають кращі природні умови та місцезонашування відносно ринків збуту (диференціальна рента I), або внаслідок більш продуктивного використання ресурсів завдяки кращій технічній оснащеності (диференціальна рента II). Диференціальні ренти I і II тісно пов'язані між собою і будь-яке їх практичне виділення буде носити окремий характер.

У дисертації доведено, що розмір гірничої ренти залежить від методів встановлення оптової ціни на вугілля. В умовах дії ринкових законів гірнича рента дорівнюється різниці між ринковою ціною вугілля та індивідуальною ціною шахти, що пропонує своє вугілля для продажу. За основу ринкової ціни в даному випадку приймається індивідуальна вартість вугілля, добутого в найбільш складних гірничо-геологічних умовах. При встановленні цін на рівні середньогалузевих затрат диференціальна гірнича рента виникає в умовах полярності. Форми перерозподілу полярної ренти ось-такі: розрахункові ціни, система вилучень та дотацій, рентні платежі.

У результаті аналізу встановлено, що у вугільній промисловості України набуто майже двадцятирічний досвід використання розрахункових цін. Розрахункова ціна являє собою грошове вираження індивідуальної вартості видобування вугілля на

шахті. Розрахункова ціна передбачає наявність у шахти подвійного преїскуранту цін, так як споживачі вугілля купують його у збутового органу за оптовими цінами, а виробники реалізують його збутовому органу за розрахунковими цінами. Система розрахункових цін має ряд недоліків: базується не на суспільних, а на індивідуальних витратах виробництва; носить витратний характер; перешкоджає встановленню прямих зв'язків між підприємствами вугільної промисловості і споживачами їх продукції.

В роботі запропоновано механізм ціноутворення, що передбачає селекцію шахт за рівнем рентного прибутку, що заробляється, з метою визначення форм встановлення цін на вугілля в кожній групі: 1 група - підприємства, що мають високий рівень рентабельності при оптових цінах на вугілля на рівні світових, повинні мати позитивні рентні платежі; 2 група - підприємства, що мають достатній рівень рентабельності для покриття собівартості видобування вугілля та утворення фондів економічного стимулювання; 3 група - шахти, які мають недостатній рівень рентабельності внаслідок складних гірничо-геологічних умов, повинні отримувати від'ємну ренту, яка дорівнюється сумі позитивних рентних платежів підприємств 1-ої групи; 4 група - шахти з недостатнім рівнем рентабельності з низькими техніко-економічними показниками. Доцільність їх дотування визначається замикаючими потребами держави в окремих марках вугілля.

У дисертації доведена доцільність введення системи рентних платежів в умовах переходу вугільної промисловості України до ринкових відносин.

2.4. На заставі аналізу результатів роботи вугільної промисловості України в 1994-1995рр. у дисертації виконано групування об'єднань і шахт за рівнем дотацій на 1т вугілля. До першої групи входять шахти і виробничі об'єднання з від'ємною

дотацією, до третьої - з позитивною. Другу групу складають шахти і об'єднання, що змінили на протязі 1994-1995рр. знак дотації.

Для оцінки впливу диференціальних особливостей шахт на рівень витрат на видобування вугілля в дисертації розроблена класифікація, що містить 24 фактори, які об'єднані в такі групи: гірничо-геологічні, гірничотехнічні, технічні та технологічні, організаційні, економічні.

З метою групування шахт за складністю гірничо-геологічних умов та оцінки кількісного впливу гірничотехнічних факторів на рівень витрат у дисертації запропоновано використання методів багатофакторного кореляційного аналізу - факторного, компонентного, канонічного.

2.5. Виконаний аналіз показав, що теплота згорання вугілля є одним із основних показників споживчих властивостей енергетичних вуглів та використовується в енергетиці для визначення питомих показників витрати пального на одиницю теплової та електричної енергії. Нижча теплота згорання робочого палива має високий коефіцієнт кореляційного зв'язку з зольністю та вологістю вуглів.

У роботі запропонована параметрична форма преїскуранту, де ціна 1т вугілля в залежності від нижчої теплоти згорання розподіляється за інтервалами змін цього показника. Як метод визначення вартості одиниці теплової енергії запропоновано захід, при якому середня ціна, розрахована чи існуюча в преїскуранті, ділиться на кількість теплової енергії, що утримується в 1т палива при середніх показниках зольності та вологості, після цього розраховується величина інтервалу та будується параметрична форма преїскуранту (табл. 1)

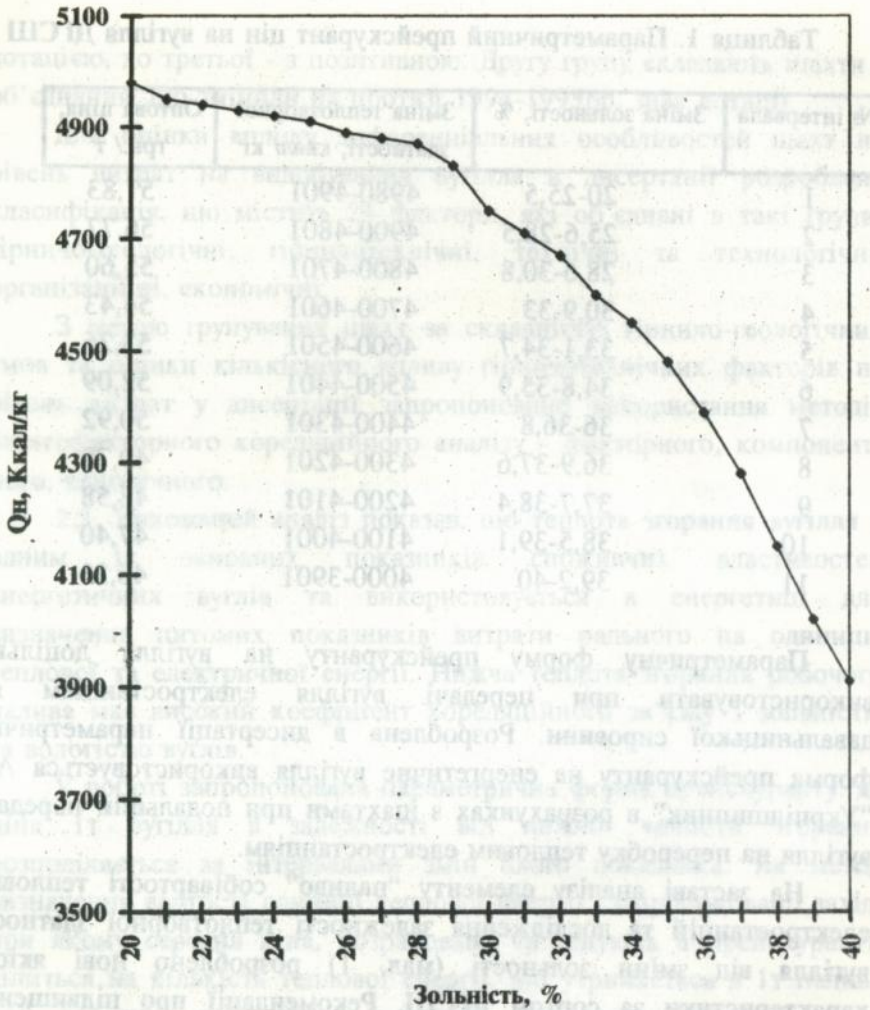
Таблиця 1. Параметричний преїскурант цін на вугілля ДГСШ

№ інтервала	Зміна зольності, %	Зміна теплотворної здатності, ккал/ кг	Оптова ціна, грн./ т
1	20-25,5	4980-4901	57,83
2	25,6-28,5	4900-4801	56,77
3	28,6-30,8	4800-4701	55,60
4	30,9-33	4700-4601	54,43
5	33,1-34,7	4600-4501	53,26
6	34,8-35,9	4500-4401	52,09
7	36-36,8	4400-4301	50,92
8	36,9-37,6	4300-4201	49,75
9	37,7-38,4	4200-4101	48,58
10	38,5-39,1	4100-4001	47,40
11	39,2-40	4000-3901	46,23

Параметричну форму преїскуранту на вугілля доцільно використовувати при передачі вугілля електростанціям як давальницької сировини. Розроблена в дисертації параметрична форма преїскуранту на енергетичне вугілля використовується АО "Укрпідшипник" в розрахунках з шахтами при подальшій передачі вугілля на переробку тепловим електростанціям.

На заставі аналізу елементу "паливо" собівартості теплових електростанцій та дослідження залежності теплотворної здатності вугілля від зміни зольності (мал. 1) розроблено нові якісні характеристики за сортом ДГСШ. Рекомендації про підвищення зольності за сортом ДГСШ у преїскуранті оптових цін до рівня 34% пройшли апробацію при збуті вугілля на шахті ім. Є.Т. Абакумова ВО "Донецьквугілля".

Аналіз змін оптових цін на вугілля за період 1992-1996рр. дозволяє зробити висновок, що ціни на різні марки та сорта вугілля

**Мал. 1. Залежність теплотворної здатності
вугілля від зольності (сорт ДГСШ)**

зростали в різних пропорціях. Протягом періоду, що аналізується, ціна енергетичних сортів вугілля зросла в середньому в 1,42 рази більше, ніж коксівних. Встановлено, що такі структурні зміни мають значний вплив на збільшення реалізації в вартісному вираженні, так як питома вага енергетичного вугілля в загальній реалізації вугілля в натуральному вираженні складає 62,4%.

Результати аналізу показали, що диференціальний гірничий прибуток з'являється на стадії реалізації вугілля внаслідок того, що оптова ціна на вугілля визначається його споживчими властивостями і попитом, тому його пропонується враховувати при призначенні ставок диференціальної гірничої ренти.

2.6. У дисертації встановлено, що механізм ціноутворення на вугілля тісно пов'язано з формами торгово-економічних відносин шахт і виробничих об'єднань з вуглезбутовими організаціями, збагачувальними фабриками, споживачами вугільної продукції.

Дослідженнями встановлено, що висока питома вага вартості вугілля в собівартості кінцевого продукту та криза неплатежів привели до поширення переробки давальницької сировини при збагаченні вугілля, виробці електроенергії, виробництві коксу та металу.

Аналіз роботи виробничих об'єднань по збагаченню вугілля Мінвуглепрома України й збагачувальних фабрик ВО "Донецьк-вуглезбагачення" в 1995-1996рр. дозволив встановити, що розрахункові ціни для збагачувальних фабрик є інструментом вирівнювання рентабельності і служать для перерозподілу диференціального гірничого доходу на стадії збагачення вугілля.

Диференціальний гірничий дохід (Д) при переході збагачувальних фабрик на збагачення давальницької сировини в дисертації пропонується визначати за формулою

$$D = \sum_{i=1}^n V_i \left(\sum_{j=1}^u \alpha_{ij} * C_{\text{опт.ij}} - C_{\text{опт.i}} \right) - C_{\text{пер}} - P, \quad (1)$$

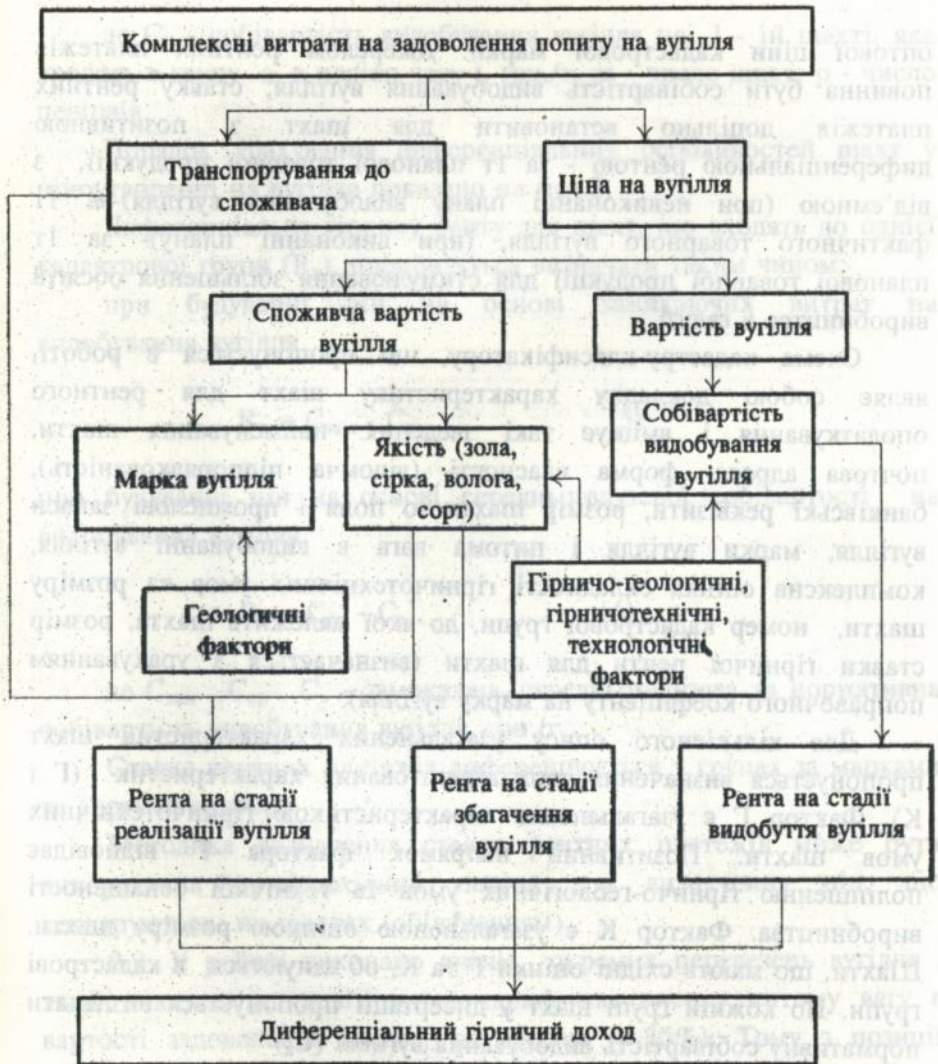
де V_i - обсяг рядового вугілля i -ої марки, що поступив на збагачення, т; α_{ij} - вихід j -го продукту збагачення з рядового вугілля марки i , частка одиниці; n - число марок вугілля; u - число продуктів збагачення; $C_{\text{опт.ij}}$ - оптова ціна j -ого продукту збагачення вугілля i -ої марки, грн./т; $C_{\text{опт.i}}$ - оптова ціна рядового вугілля i -ої марки, грн./т; $C_{\text{пер}}$ - собівартість процесу збагачення, грн.; P - прибуток збагачувальної фабрики, грн.

У роботі доведена економічна доцільність об'єднання шахт і збагачувальних фабрик в державні вугільні компанії, при цьому умовою рівноправного становища шахт і збагачувальних фабрик є перерозподіл між ними диференціального рентного доходу (збитку), що утворюється на стадії збагачення вугілля.

Схема утворення диференціального гірничого доходу показана на мал.2. У дисертації доведено, що диференціальний гірничий дохід виникає на стадіях видобування, збагачення та реалізації вугілля.

2.7. У роботі доведено, що упровадженню рентних платежів у вугільній промисловості повинна передувати кадастрова оцінка шахтних полів та класифікація шахт за складністю гірничо-геологічних умов.

Основні принципи запропонованої в дисертації системи рентних платежів зводяться до такого: ставка рентних платежів повинна бути єдиною для шахт, що входять в одну кадастрову групу, диференційованою за марками і сортами вугілля; рентні платежі можуть бути єдиними для усіх марок вугілля у випадку приведення його кількості до 1т означеної марки вугілля, що прийнята як кадастрова, за допомогою коефіцієнта споживчої цінності. Розмір рентної ставки може бути визначеним у частках до

Мал. 2. Схема утворення диференціального гірничого доходу

оптової ціни кадастрової марки. Джерелом рентних платежів повинна бути собівартість видобування вугілля; ставку рентних платежів доцільно встановити для шахт з позитивною диференціальною рентою - за 1т планової товарної продукції, з від'ємною (при невиконанні плану видобування вугілля)-за 1т фактичного товарного вугілля, (при виконанні плану)- за 1т планової товарної продукції для стимулювання збільшення обсягів виробництва в галузі.

Схема кадастру-класифікатору, що пропонується в роботі, являє собою докладну характеристику шахт для рентного оподаткування і вміщує такі зведення: найменування шахти, поштова адреса, форма власності (відомча підпорядкованість), банківські реквізити, розмір шахтного поля і промислові запаси вугілля, марки вугілля і питома вага в видобуванні вугілля, комплексна оцінка складності гірничотехнічних умов та розміру шахти, номер кадастрової групи, до якої належить шахта, розмір ставки гірничої ренти для шахти (визначається з урахуванням поправочного коефіцієнту на марку вугілля).

Для кількісного опису узагальнених характеристик шахт пропонується визначення двох агрегатованих характеристик (Г і К). Фактор Г є узагальненою характеристикою гірничотехнічних умов шахти. Позитивний напрямок фактора Г відповідає поліпшенню гірничо-геологічних умов та технічної оснащеності виробництва. Фактор К є узагальненою оцінкою розміру шахти. Шахти, що мають східні оцінки Г та К, об'єднуються в кадастрові групи. По кожній групі шахт у дисертації пропонується визначати нормативну собівартість видобування вугілля (C_a)

$$C_a = \sum_{l=1}^m \sum_{r=1}^p C_{lr} / m p, \quad (2)$$

де C_{it} - собівартість видобування вугілля на l - ій шахті, яка входить в групу a , в період часу t , грн./т; m - число шахт; p - число періодів.

Порядок урахування диференціальних особливостей шахт у ціноутворенні на вугілля показано на мал.3.

Диференціальну гірничу ренту для шахт, що входять до однієї кадастрової групи (R_a), пропонується визначати таким чином:

при будівництві цін на основі замикаючих витрат на видобування вугілля

$$R_a = C_{\text{зам}} - C_a, \quad (3)$$

при будівництві цін на основі середньогалузевої собівартості на видобування вугілля

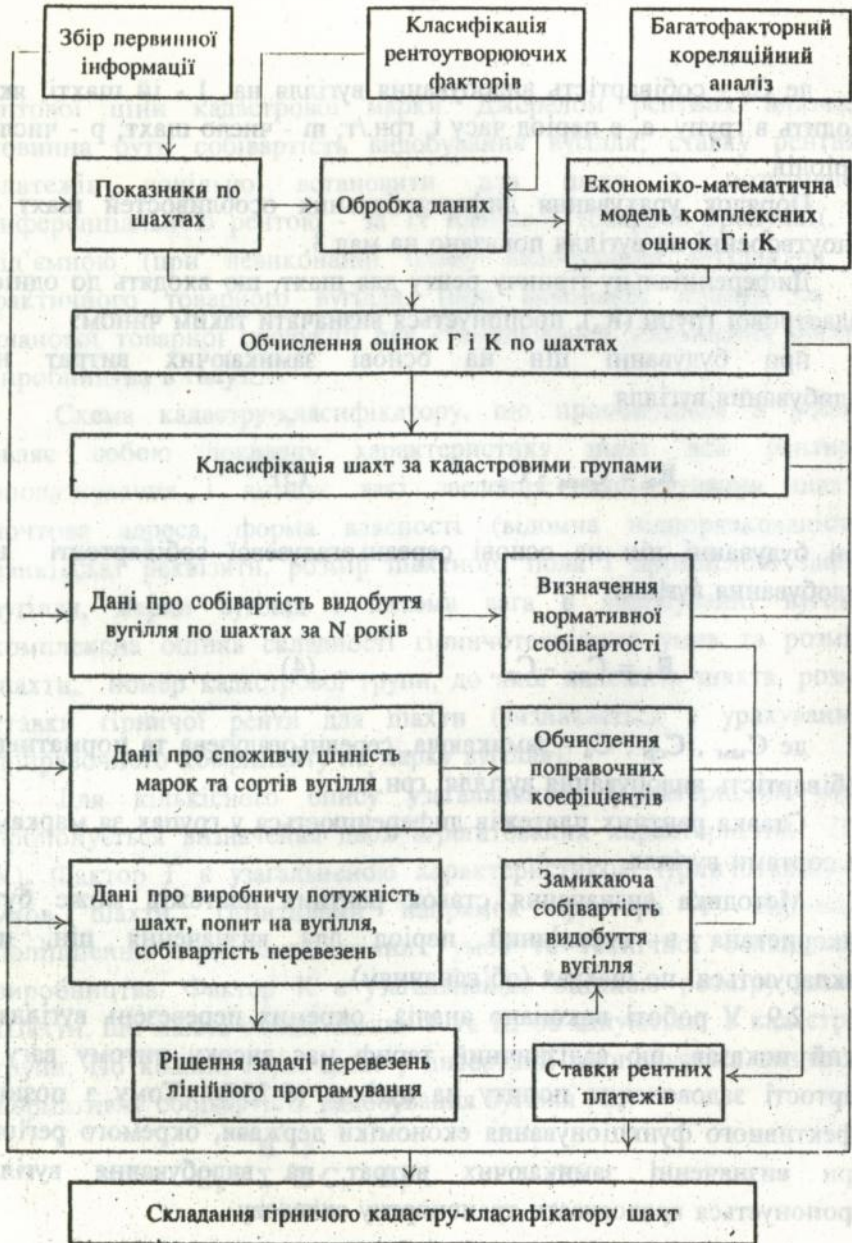
$$R_a = C_{\text{ср}} - C_a, \quad (4)$$

де $C_{\text{зам}}$, $C_{\text{ср}}$, C_a - замикаюча, середньогалузева та нормативна собівартість видобування вугілля, грн./т.

Ставка рентних платежів диференціюється у групах за марками та сортами вугілля.

Методика визначення ставок рентних платежів може бути використана в перехідний період для визначення цін, що декларуються по шахтах (об'єднанням).

2.9. У роботі виконано аналіз окремих перевезень вугілля, який показав, що залізничний тариф має високу питому вагу в вартості задоволення попиту на вугілля (5-25%). Тому з позиції ефективного функціонування економіки держави, окремого регіона при визначенні замикаючих витрат на видобування вугілля пропонується враховувати транспортну складову.

Мал. 3. Механізм урахування диференціальних особливостей шахт у ціноутворенні на вугілля

Ефективність ціноутворення у вугільній промисловості пропонується розглядати з позиції мінімальної вартості задоволення попиту на вугілля. Норма конкуренції та ефективності базується на оптимальній схемі поставок вугілля, що визначається в результаті вирішення задачі лінійного програмування. Задача поставок визначається такими умовами:

$$Z = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^u C_{ij} X_{ij} \rightarrow \min, \quad (5)$$

$$\sum_{i=1}^n X_{ij} = D_j, \quad \sum_{j=1}^u X_{ij} < K_i, \quad (6)$$

де Z - вартість задоволення попиту на вугілля, грн.; C_{ij} - собівартість поставки 1т вугілля i -ою шахтою j -ому споживачу, грн./т; X_{ij} - поставка вугілля від i -ої шахти до j -ого споживача, т; D_j - попит на вугілля j -им споживачем, т; K_i - виробнича потужність i -ої шахти, т; $i=1, n$ - індекс шахти; $j=1, u$ - індекс споживача.

Для оцінки умов роботи галузі в дисертації пропонується показник оцінки міри наближення вугільної промисловості до норм ефективності та конкурентного ціноутворення (P , частка одиниці)

$$P = Z_{\min} / Z_{\text{ф}}, \quad (7)$$

де Z_{\min} , $Z_{\text{ф}}$ - мінімальна та дійсна вартості задоволення попиту на вугілля, грн.

Для виміру ефективності ціноутворення пропонується використовувати показник E (грн./т), який уявляє собою відношення різниці фактичної і мінімальної вартості задоволення до сумарного попиту на вугілля

$$E = (Z_{\min} - Z_{\phi}) / \sum_{j=1}^u D_j \quad (8)$$

Вирішення задач мінімізації вартості задоволення попиту на вугілля та максимізації диференціального гірничого доходу для вугільної промисловості України дозволить вирішити такі проблеми: визначити граничні витрати на видобування вугілля і середньогалузеву ціну на вугілля; обґрунтувати програму реструктуризації галузі, визначивши шахти, що підлягають закриттю внаслідок високої собівартості поставки вугілля до споживача; виконати групування шахт за рівнем диференціального доходу, що заробляється шахтами; оцінити ступінь наближення вугільної промисловості до норм повної конкуренції та ринкового ціноутворення.

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено комплекс проблем, що пов'язані з ціноутворенням на вугілля. Сутність основних висновків та пропозицій полягає в такому:

доведено обґрунтованість та доцільність дотування вугільних шахт України в період переходу до ринкових відносин і реструктуризації галузі;

оптову ціну на вугілля в Україні пропонується встановлювати на рівні світової ціни, зберігаючи дотації на 1 тону видобутого вугілля та виконуючи одночасно заходи по реструктуризації галузі та зниженню середньогалузевих витрат;

виконано класифікацію рентоутворюючих факторів, визначено принципи групування шахт за складністю гірничо-геологічних умов;

доведено доцільність введення системи полярних рентних платежів в умовах переходу вугільної промисловості до ринкових

відносин; запропоновано порядок визначення гірничої ренти, встановлено, що її розмір залежить від методів визначення ціни на вугілля;

виконано групування шахт та об'єднань за рівнем дотацій на 1т вугілля, розроблено характеристику умов виробництва за групами шахт та рекомендації по ціноутворенню в них;

запропоновано параметричну форму преїскуранту на вугілля, у якому ціна 1т вугілля в залежності від нижчої теплоти згорання розподіляється за інтервалами змінювання цього показника;

результати аналізу довели, що диференціальний гірничий дохід виникає на стадії реалізації вугілля внаслідок того, що оптова ціна на вугілля обумовлюється його споживчими властивостями й попитом, тому його пропонується враховувати при визначенні ставок диференціальної гірничої ренти;

встановлено, що механізм ціноутворення на вугілля тісно пов'язаний з формами торгово-економічних відносин шахт та виробничих об'єднань з вуглезбутовими організаціями, збагачувальними фабриками, споживачами вугільної продукції;

доведено економічну доцільність об'єднання шахт та збагачувальних фабрик у державні вугільні компанії. При цьому умовою рівноправного становища шахт і збагачувальних фабрик є перерозподіл між ними диференціального рентного доходу (збитку), що утворюється на стадії збагачення вугілля;

розроблено принципи системи рентних платежів та кадастрової оцінки шахт;

розроблено метод визначення замикаючих витрат на видобування вугілля з урахуванням транспортної складової; запропоновано показники оцінки ефективності ціноутворення у вугільній промисловості.

3. Основні положення дисертації опубліковано у таких роботах

1. Косова Т.Д. Взаиморасчеты во внешнеторговых отношениях // Концепция государственной промышленной политики на 1996-2000 годы.- Донецк: ИЭП НАН Украины, 1995.- С.69-70.

2. Косова Т.Д. Использование потенциала коммерческих предприятий в условиях смешанной экономики // Методические принципы формирования и реализации стратегии предприятия в условиях смешанной экономики: Материалы научн.-практ. конф.- Донецк-Артемовск, 1995.-С.87.

3. Косова Т.Д. Направления совершенствования цен на уголь // Восстановление и развитие промышленного потенциала: Сб. научн. тр.- Донецк: ИЭП НАН Украины, 1995. - С.140-148.

4. Косова Т.Д. Производительность труда и дифференциальные особенности шахт / Экономические, организационные и социальные проблемы развития стран Содружества. Тезисы докладов международ. науч.-практ. семинара - Донецк: ДонГУ, 1996.- С.248-249.

5. Косова Т.Д. Цена и рынок угля / Препр. науч. докл.- Донецк: ИЭП НАН Украины, 1996.- 46с.

6. Косова Т.Д. Опыт применения кадастров и рентных платежей и возможность его использования в горной промышленности // Направления развития экономики Украины в современных условиях : Матер. научн. конф.- Донецк: ИЭП НАН Украины, 1996.- С.149-152.

7. Косова Т.Д. Определение рыночных показателей эффективности ценообразования с использованием линейного программирования // Уголь Украины.-1996.- № 10-11.- С.52-53.

Summary

Kosova T.D. The methods for calculating differential peculiarities of mines when coal pricing.

Thesis for degree of Candidate of Economic Sciences by speciality 08.07.01 - Industrial Economics. Institute of Industrial Economics, NAS of Ukraine, Donetsk, 1996.

The thesis contains the results of theoretical researches and recommendations on the improvement in coal pricing.

The principles of coal price formation and ways for transition of coal industry to market relations are elaborated. The recommendations on improvement in pricing with account of various forms of trade available in coal production are proposed. The correlations between coal quality and its demand and prices are shown. The methods for estimating the coal industry efficiency are suggested. The principles for estimating of differential mine peculiarities and methods for calculating differential mining rent on the stage of extraction, preparation and sale are worked out.

Аннотация

Косова Т.Д. Методы учета дифференциальных особенностей шахт в ценообразовании на уголь.

Диссертация в виде рукописи на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.01 - Экономика промышленности. Институт экономики промышленности НАН Украины, Донецк, 1996.

Диссертация содержит результаты теоретических исследований и рекомендации по совершенствованию системы ценообразования на уголь.

На основании проведенных исследований получены следующие научные результаты: определены принципы ценообразования на уголь и варианты перехода угольной промышленности к рынку;

разработаны рекомендации по совершенствованию ценообразования на уголь с учетом форм расчетов между производителями и потребителями угольной продукции; исследована взаимосвязь потребительных свойств угля со спросом и ценой на него; предложены показатели оценки эффективности функционирования угольной промышленности; разработаны принципы кадастровой оценки шахт и учета дифференциальной горной ренты на стадиях добычи, обогащения и реализации угля.

Анотація

Косова Т.Д. Методи урахування диференціальних особливостей шахт у ціноутворенні на вугілля.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.01 - Економіка промисловості. Інститут економіки промисловості НАН України, Донецьк, 1996.

Дисертація вміщує результати теоретичних досліджень і рекомендації по удосконаленню системи ціноутворення на вугілля.

На основі проведених досліджень одержано такі наукові результати: визначено принципи ціноутворення на вугілля і варіанти переходу вугільної промисловості до ринкових відносин; розроблено рекомендації по удосконаленню ціноутворення на вугілля з урахуванням форм розрахунків між виробниками і споживачами вугільної продукції; досліджено взаємозв'язок споживчих властивостей вугілля з попитом та цінами на нього; пропонуються показники оцінки ефективності функціонування вугільної промисловості; розроблено принципи кадастрової оцінки шахт та урахування диференціальної гірничої ренти на стадіях видобування, збагачення та реалізації вугілля.

Ключові слова: диференціальна рента, оптові ціни, видобування вугілля, собівартість, комплексна оцінка, переробка.

Підп. до друку 26.12.96. Формат 60*84/24. Папір друк. №3
Офс. друк. Обл.-вид. арк. 1,0. Тираж 100 прим. Замовлення № 47
Безкоштовно
340048, Донецьк, Університетська, 77
Ротапринт ІЕП НАН України

440452

AB 36.618